

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

nrulŭ 11.

SIBIIŪ, 15 NOVEMBRE 1890.

Anulŭ XXI.

CRAIȘORI ROMANI ÎN DACIA PE TIMPULŪ STĂPÂNIRII SARMAȚILORŪ.

În articolulŭ precedente „*Aurelianŭ împăratulŭ și retragerea sa din Dacia*“ amŭ arătatŭ, că sub Aurelianŭ (anulŭ 270—275 după Christosŭ) puținŭ Romani s'au pututŭ retrage din Dacia, și că mulțimea a trebuitŭ să rămână aci!

Acum, ca o consecință, vine a două întrebare: „că decă mulțimea de Romani a ramasŭ în Dacia, — află-se óre urme istorice despre Romaniŭ remași în Dacia și după aniŭ 270—275 după Christosŭ“?

Aș puté, ca de-a dreptulŭ să comunicŭ datele referitóre, și pe două pagini să încheiŭ răspunsulŭ, dar pentru priceperea lui sŭntŭ de lipsă încă multe date geografice referitóre la Dacia și împrejurimile ei, precum date istorice referitóre la imperiulŭ romanŭ și în specie la stăpânirea Sarmațilorŭ, deci sŭntŭ de lipsă unele lămuriri, cari vorŭ servi de explicațiunii și pentru întrebările și răspunsurile, ce le voiŭ pertracta în temele următóre, asupra rămănerii Romanilorŭ în Dacia.

Marginile Daciei lui Traianŭ la *răsăritŭ* a fostŭ riulŭ Tyras séu Danastris, ađi Nistru; la *amédăđi* a fostŭ o particeă din țermulŭ mării negre, dela gura Nistrului până la gurile Dunării, și Istrulŭ séu Dunărea de josŭ, până unde curge Tisa în Dunăre; la *apusŭ*, riulŭ Tisa, până unde intră riulŭ Someșŭ în Tisa; eară la *médănópte* dela intrarea *Someșului* și încovietura lui, în linia cam dréptă spre răsăritŭ

cătră riul Nistru, ce curge spre răsărit, căci de aci întorc spre mătăđi.

În partea răsăritenă a nordului Daciei și la răsăritul Daciei a fostă *Sarmația*.

Sarmația a fostă împărțită: *a)* în *Sarmația europenă*, și acesta s'a început în nordul Carpaților în partea răsăritenă a riului Vistulei (Weichsel) și s'a lățit până la riul Tanais (Don); la nord cu margini nesciute, dară la amătăđi până în marea négră; *b)* în *Sarmația asiatică*, dela Tanais până spre Caucasu și marea caspică, fără ca hotarele asiatice să se sciă precisă.

În jumătatea primă a secolului întâi după Christosă *Sarmația europenă* s'a lățit și dela Vistula spre apusă și amătăđi, adecă peste Carpații din mijloc, și a înaintat între Tisa și Dunărea de mijloc.

Astfel până acuma avemă pozițiunea Daciei și a Sarmației; eară acuma să cercetămă popórele sarmatice.

Pe timpul istoricului Herodotă (484—408 înainte de Christosă) în Sarmația europenă și asiatică erau Scythii, și acestia se amintescă chiar și în munții Asiei, și dincóce de Nistru, fără ca la apusă, la nord și la răsărit să se sciă precisă hotarele lor, dar Herodotă pe Sarmații îi amintescă numai în nordul lacului Maeotisu (marea asovică). Din mijlocul Scythiei pe timpul lui Alexandru cel mare, mort la anul 323 ant. Christosă, se redică Sarmații, învingă pe Scythii și fundeză imperiul lor nemărginit, și în sensul strins istoric, se sterge Scythia, și se ridică Sarmația, deși deosebit istoric bisantin, abusând, teritorul dincolo de Nistru îl mai numescă Scythia. În secolul al 3-lea și al patrulea după Christosă Gothii restornă imperiul Sarmaților. Ađi — mai pe întregul teritor al imperiului Scythic și Sarmatic — domnesce Rusia.

Sarmații s'au împărțit în mai multe popóre mai mari. După geograful Ptolomeu — carele ară fi murită pela 150 după Christosă — Sarmații au fostă împărțit în 4 popula-

mai mari: a) în *Aestuii* (în Esthland și prejură); b) în *Venedii* sėu *Vendii* (dela rėul Vistula, pănă la rėul Dėna în Rusia); c) în *Bastarne* (ėntre Vistula, și isvėrele rėului Nistru și ĩn Carpații de mijloc, cari s'au numit și *Alpes Bastarnicae*); d) ĩn *Iazyges* (de a lungul Nistrului și la marea-nėgră). Geograful mai nou Hahn, popėrele din Sarmatia europeană le ĩmparte și le aședă astfel: 1. *Roxolani*, la țermii mării negre și lacul Maeotis (marea asovică); 2. *Iazygi*, dela Roxolani spre apus, adecă spre Nistru; 3. *Bastarne* dela Boristhenes (rėul Dnipru) pănă la Vistula (Weichsel) ĩn nordul Carpaților; 4. *Alaunii* la isvėrele rėurilor Dnipru și Don; 5. *Venedii* sėu *Vendii*, dela Alauni spre nord. Venedii sėnt strămoșii Slavilor, cari au străbătut pănă la Dunăre ¹⁾.

Dintre popėrele din Sarmatia asiatică, eu amintesc aci numai pe Suardeni și pe Siraceni.

Privind acuma asupra teritorului locuit de Sarmati, vedem, că ei au locuit lângă marea nėgră, asovică și caspică, precum lângă rėurile: mari Nistru, Don și Volga, și astfel Sarmati au locuit la ape, decĭ numele lor trebuie să ĩnsemne, că ei sėnt locuitorii dela ape. ĩntru adevėr, căci *Saur* din Saurmatae sėu *Sar* din Sarmatae ĩnsėmnă: apă, rėu; silaba a doua, *ma* ĩnsėmnă: loc, teren, eară silaba a treia *ta* ĩnsėmnă: om, locuitor, decĭ Sarmata = om din teren cu apă ²⁾. Să cercetăm acuma *Geografia antică* specială a Daciei și a Sarmatiei.

¹⁾ Claudiu Ptolomei, opul seu geografic. Dr. Hermann Hahn: Leitfaden der alten Geographie. Koczányi Ferencz: Régi földleirat. Meyer, Konv. Lexicon; Wilh. Obermüller: Deutsch Kelt. Wörterbuch.

²⁾ Pentru numele popėrelor sarmatice să află formele: Sauromatae, Sarmatae, Suardeni și Siraceni, ear la Wilh. Obermüller II. 583 și: Syrmatae, astfel pentru rădėcina *sar*, ce ĩnsėmnă: apă rėu, și formele: saur, suar, sir, syr, tóte cu același ĩnțeles, dar ĩn numele rėurilor, apelor, și localităților dela ape se află tóte formele: sar, ser, sir, sor, sur, syr, și cu vokală diftongită ĩn mai multe forme, pănă ce la Celți (Gall) forma suir a fost ĩnsėmnă pentru numire de apă și de rėu. — Pentru nesce cuvinte daco-romănesci ne ĩnteresă forma diftongită: *Saur* și pentru acesta să-ĭ scrutăm mai ĩntėiu

Istoricul Herodotū (484—408 ant. Christosū) amintese de *Sauromates*, în pluralū de regulă *Sauromatai*, unū poporū în nordulū laculū Maeotis (marea asovică) la marginile Scythiei. Polybiu (205—123 înainte de Christosū) pe acelu poporū 'lū numese *Sarmatai*. Țara poporului la Ptolomeiū, (mortū pela 150 după Christosū) se numese: Sarmatia în Asia, Sarmatia în Europa.

Istoricii greci vechi folosescū de regulă numele: *Sauromatai*; carā scrietorii romanī mai adeseori *Sarmatae* pentru nominativulū din pluralū, *Sarmata* pentru nominativulū singularū.

Ovidiu Nasone Publiu, poetulū romanū, a fostū esilat din Roma și a trăitū la Tomi (unū orașū în Mesia inferiōră — Dobrugia) dela anulū 9 până 17 după Christosū și astfel aprōpe de Sarmati. Ovidiu pe Sarmati 'i numese odată

anticitatea. Din forma *saur* la Grecii vechi 1., *saura*, șopârla; 2., șolomandră. În anume *saura* - șopârla la Herodotū 484—408 ant. Christosū; Aeschylus 525—451 ant. Chr. Aristoteles 384—322 2., *saura* - șolomandra la Theophrastus 322—287 ant. Chr. Theocritus 280 ant. Chr. Apoi în forma *sauros* așa la Herodot precum la Aelianū 225 după Chr. *Saurii* a fostū odată în lume nesece animale de apă, grozave de mari; după Conv. lex. alū lui Meyer în sensulū mai latū, soiurii de reptile fosile, dintre cari: Ichtosaurii, Plesiosaurii, Dinosaurii etc. până la 35 de metri de lungi, și din soiurile aceste au remasū Crocodiliū în forma mai mare, și șopârlele în formă mai mică. Din forma *saur*, avemū și noi cuvinte, a din *sar* s'a diftongitū în *au* deci *saur*, acestū *u* trece mai de regulă în *o* (dar trece și în *b*, *f*, *p*, *m*) și avemū dară forma *savra*, și *sapra*, *s* se schimbă de regulă în *ș* atunci când e în silabă lungă seū naltă, eară *ș* uneori trec în *j* (*zs*) pe *sedeo* lat. *ședū* romănesce, *jeș* (scaunū) romănesce, *Sitz* nemțesce. În modulū acesta, din *saura* avemū *savra*, *șavra* și respective *javra* cu concept de șerpe mare, de bălaurū; și de *javră* auđimū în povestile romănesce când Fetū frumosū se scobōră în fundulū pământului și o ucide. — A doua formă *sapra*, unde *u* = *v* a trecutū în *p*; aci *s* se schimbă numai în *ș* eară *a* (ca trece prin tōte vocalele) în *o*, și astfelū avemū: *șopra*; din *șopra* s'a format la dacoromanii: *șopârla*, *ra* schimbându-se în *ar* și adăugându-se forma de diminutivū *la*, pentrucă șopârla e o *saura*, o *javră* micuță, ce și după istoria naturală e explicată. Să observezū, că *s* în *ș* nu s'a schimbatū de sine, ci pentru silaba lungă *a* din *sar*, și diftongulū *au* din *saur* s'au mai diftongitū prin *u* în *ia*, *iaū* și acestū *i* a schimbatū pe *s* în *ș*. Pentru formarea analogic aducū înainte: *laura* gr. mănăstire, la Grecii noi și *labra*, la noi: *lavră*. Tot din *sar* = apă purcede latinulū *serpens*, la noi *șerpe*, asemenea se ține și soiulū saurilorū, javrelorū. În *serpens*, *ser* = apă; *p* remășiță din *pa* (= *fa*, *ma* *va*) en însemnă omū, ființa, eară *s*, remășița din *as* (*es*, *is*, *os* *us*) ce asemenea însemnă ființa și s'a adausū de latinismū; din *ens* a remasū la noi

Sauromates ³⁾ decâteva ori *Sauromatae* ⁴⁾; mai de multeori *Sarmatae* ⁵⁾ și uneori numai *Iazyges*. ⁶⁾

Geograful Strabone (născut la anul 66 înainte de Christos, mort la anul 24 după Christos) în lib. VII. cap. 3 punct 2 ȳice: „Și Nevi, cari sânt Scythi, și Sarmati, cei cu casa pe cari. Căci și acum sânt amestecate aceste popore și ale Bastarnilor cu Thracii, mai ales peste Dunăre (de a stânga)“; eară la punctul 9 observă: că Eforu căletorind prin Europa până la Scythi, ȳice că viețile și ale

numai e. Soparla la latină: *lacerta* din *lacus* = lac, apa, *er* = loc și *ta* = ființă; la italiană *lucerta* și *lucertola* (la diminutiv ca la noi în șoparla) franc. *lezard* angl. *lizard*, unde *lez*, *liz* e din *lac*, *e*, trecendă în *ç* = *s* = *z* și *t* în *d* șoparla la polonă *jasz czurka* la Boemă *jeřterka* (la cari voi reveni la numele *Iazyges*) deci *javra* și șoparla sânt cuvinte curate: dacoromane. Trecendă la silaba *ma* (din *Sarma ta*) acesta însemnă loc, teren, și e identică cu *ma* din Ro-ma, Par-ma, dâl-ma etc. eară *ta* (din *Sarma-ta*) însemnă om, locuitor, ce e p. e. în Celta. Acestă *ta* e identică cu *da* p. e. în Gepida; la *ta*, *da* romanii și grecii au adaus încă un *s*, p. e. Amintas, Leonidas etc. W. Obermüller numele *Sarmata* 'lă deduce din *sar* (apă) *math* (mare, puternică) și *a* (om); dar aci nu e *math* ci *ma-ta*, cum p. e. și numele *Sirmium* arată: *Sir-m*, eară *ium* e adausă noă și identică cu *ma*. — Numele riurilor de regulă însemnă: apă, ri. În vechime: *Sarnus*, ri în Campania, *Sarus*, ri în Cilicia, *Sargefia*, ri în Dacia (*get*, din *cad* — *gad*, *gat*, pădure); *Siris*, ri în Lucania, *Syria*, țară la marea mediterană; *Sarum*, oraș sarmatic lângă Boristhenes (Dnipro), (unde *um* e = *ma*); *Serpa*, oraș în Boeția, unde *pa* e = *ma*. *Sirena* e o ființă mitologică, închipită ca om desupra, ca pește din jos; *sir* = apă, *er*, om, femeie, deci om de apă. Amă adunată mulțime de numiri de riuri și localități din Europa de adă purcese din *sar*, *ser*, *sir sor*, *sur*, = apă, ri, dar pentru îngustimea locului nu le înșiră, afară de *Sirca*, păreă la Iași; *Sora*, păreă în jud. Muscelă. Fiă-carele le pôte reafia.

³⁾ Ovidiu, *Tristium* III. c. 12 vers 30. *Stridula Sauromates plaustra bulcus agit*.

⁴⁾ Ovidiu, *Epistolae* I. 2, vers 79. Aut. quid *Sauromatae* faciant. Vers 95. *Sauromatae*; II. 2, vers 95. III. 2, vers 33. *Tristium* II. 1 vers 198 *Bastarnae Sauromataeque*. III. 3. vers 6. III. 10 v. 50. IV. 1. vers 95. Eutropiu VIII. c. 3. pomenesce *Sauromatae* — le din Asia, între Iberi și Colchi; Iordanes cap 50. *Sauromatae vero quos Sarmatas diximus*.

⁵⁾ Ovidiu lib. 1. epist. 2. vers 114. lib. II. 7. vers. 73 *Tristium* lib. IV. 10 vers 110.

⁶⁾ Ovidiu *Epist.* I. 2. vers 80. *Tristium* lib. II. 1. vers 191. În legătură: *Iazyges et Colchi*. În opulă „*Ibis*“ vers 133. *pugnabant Iazyges* — arcu. Ovidiu în esilă a învățat și limba sarmatică și getică, ba a scris și versuri în ele, — dar nu ni-a lăsată cuvinte din acele limbi.

altorū Scythi și Sarmați sîntă neasemeni. La punctul 13 dice: că uneori predomnindū cei de preste Dunăre Scythi, Bastarni, Sarmați, așa câtū trecēndū alungă pe aceia (Misi Tribali) și unii se aședă sēu în Thracia sēu pe insule. În punctul a 17-lea lit. b) Strabone descrie: Eară terenulū totū câtū este între Boristhenes (rîlū Dnipru) și Istru (Dunăre) mai întēiū este deșertulū geticū, după aceea Tyrageți, după ei: *Iazyges Sarmatae*, și acei, ce se chiamă *Crăiesci* (ori Basileioi). Eară în mijlocū Bastarnii, învecinați cu Tyrageți și cu Germanii, pōte și ei fiindū de ginte germanică; eară cei mai nordici sîntū *Roxolani*, locuindū *câmpiele* între Boristhenes (Dnipru) și Tanais (rîlū Donū).

Aci să ne însemnāmū: *Iazyges Sarmatae* și *Roxolani Sarmatae*, *Roxolani* năvălindū asupra *Iazygilorū*, acestia și-aū părăsitū țara dela Nistru și Dunărea de josū și s'aū mutatū între Tisa și Dunărea de mijlocū; anulū mutării nu se scie, dar se primesce, că ei s'aū mutatū în prima jumătate a seculului întēiū după Christosū. Pe *Iazygi* mutați la Tisa, Grecii 'i numescu: *Iazyges Metanasta* (cei strămutați din altū locū). Numele *Iazygilorū Sarmați* dela Nistru dispore, și aci se ridică *Roxolani*, eară *Iazyges Sarmatae* aparū între Tisa și Dunărea de mijlocū.

Corneliu Tacitū, istoriculū romanū (mortū la anulū 117 după Christosū), în *Annalele* sale lib. XII. c. 29 la anulū 51 după Christosū între Tisa și Dunărea de mijlocū află poporulū *Iasigi Sarmați*; eară la cap. 30 'i numescu numai *Iazygi*, și apoi în opulū *Germania* cap. 1 scrie: *Germania* întrēgă de Galli, de Retieni și de Pannoni se desparte prin rîurile Rinū și Dunăre, de Sarmați și de Daci prin temere împrumutată și prin munți.

Pliniū (mortū la anulū 81 după Christosū) în lib. IV. c. 25 scrie: „Eară cele mai de susū între Dunăre și pădurea hercinică, până la taberile de earnă panonice a orașului Carnuntū (aci e hotarutū Germanilorū) câmpii și șesurile le

țină Iazygii Sarmați, dară munții și pădurile până la riulul Pathissu (Tisa) le țină Dacii, goniți de aceia (Iazygi). ⁷⁾

Geograful Ptolomeiu (mortu pe la 150 după Christos) în lib. III. cap. 7 scrie despre Iazygia și cap. 8 despre Dacia, și dice: „Dacia se mărginesce de cătră médănópte, cu una parte a Sarmației europene, eară de cătră apusă la Tisa, cu Iazyges Metanastae. Iazygii strămutați se mărginesc de cătră médănópte cu partea menționată a Sarmației din Europa, dela partea meridională la a munților Sarmației până la muntele Carpatului; eară despre apusă și amédădi și cu partea disă a Germaniei, cea dela munții Sarmației, până la întorsura Dunării lângă Carpi, și cu partea Dunării cea de aci, până la gura riului Tisa.“

Tacitū (în Germania cap. 46) dice: Pe Peucini, Venedi și Fiuni să-î enumerū óre la Germani séu la Sarmați? nu știu. Deși Peucini, pe cari unii îi numesc Bastarni, vorbesc, se pórtă, locuiesc și fac case ca Germanii... ce tóte suntu deosebite la Sarmați, cari locuiesc pe cară și pe cai.

⁷⁾ După-ce amū arătatū filologia numelui: Sarmați să scrutămū și a numelui: *Iazyges*. Cuvéntulū *as*, sematologică are mai multe înțelese, între cari, *as* însemnă: apă, riū; și sub apă în genere se înțelege și lacū, mare. *As* în dialectele celtice se află și în formele: *es, is, os, us, ys*, — apoi *a* se diftongeză, și suntu formele: *aes, ais, eas, eis, aus*, totū cu înțelesul originalū. Dar *s* între două vocale trece în sonulū lui *z*, și pentru acésta se scrie și *az*, apoi *as*, orī *az*, în multe nume se Iotiséză, adecă *i* se pune unū *i* môle înainte și pentru acésta se respunde: *Jaz*. În *Iazyges* a doua silabă e: *yg*, acésta însemnă: locū terenū, ținutū, prejurū, și redusă la forma originală e: *ga* (= *ca* = *ha*), carea trece în *ag, eg, ig, og, ug, yg*, — decī *iazga* = *iazgy* terenū de apă. A treia silabă *es*, însemnă; ómeni, locuitorī; *as, es, is, os, us, ys* însemnă omū, de aci la Greci deosebi forma *os* la latinī *us* în capétulū cuvintelorū și respective numelorū, și apoi și celelalte forme; decī *Iazyges* însemnă: ómeni din prejurū de apă; locuitorī la apă. — Nume formate ca *Iazyges*, aflămū în *Asuga*, riū în Numidia; *Azagarium*, orașū în Sarmația lângă Boristhenes (Dnipro) decī chiar din ținutulū Iazygilorū. Laculū Maotis mai târđiu s'a numitū; *Asovu*, forma originală: *As-va*, unde *va* e egalū cu *ga* după înțelesū; *o* e intercalatū pentru eufoniă, și respective: *As-ov*, unde *ov* e strămutarea din *va*. *Asavi* (Asaii), poporū în Scythia la riū, după Ptolomeiu. — Avéndū noi interesū limbisticū pentru unele cuvinte din limba noastră, să continuézū desvălirea themei. *Asopus*, riū în Grecia vechiă; *p = b, = v*, egalū cu *Asov*. A diftongitū 'lū aflămū în: *Ae-as*, riū în Epirū; *Aeos*, riū în Illyris; *Aesepus*, riū în Mysia, *Aesis* (ađī Esino), riū în Umbria; *Aesar* și *Aiser* (ađī Serchio), riū în Etruria; *Isar*,

Vedurămă mai susă la Strabone, că amintesce de Bastarni, cu părere dubiă, că pôte că sântă de viță germanică; Tacitū asemenea 'i pomenesce dimpreună cu Peuciniū, cartă după unii sântă identici cu Bastarniū. După atlasul scolastic de geografia istorică de Georgiu Iausz Nr. 9 Iazygii lăcuiesc la Nistru partea dela răsăritū; desupra de Dacia la nord-răsăritū; în jurul gradului meridianū 44 sântă Peuciniū; dela acestia spre apusū, gradurile 42, 40 sântă Bastarniū și munții dintre Ardélū și Moldavia se numescū Alpes bastarnicae; la isvórele Tisei și dela aceste spre apusū sântă Carpī, dela cariī, muntele ce se lungesce spre Pojonū, se numesce Carpatus mons; și între acesta și Dunărea de susū cătră Viena sântă Quadii, și dinjosū de Carpī și Quadi, Iayges Sarmatae, cei Metanaste seū strămutăți.

La Ptolomeiū se află Montes Sarmatici, dar nu se vede a fi decisū, că sântă óre identici „cu Alpes bastarnicae“ seū sântă Carpații din nord-apusulū Daciei? Eu combinândū —

Isara, (adī Isere și Yser), fluviū în Gallia (Francia) *Isarus* fluviū în Vindeliția. Adī *Ausa*, fluviū în Italia; *Asse*, fluviū în Francia; *Ausance* fluviū în Francia etc.

Acuma să căutămū orașe zidite lângă apă, lângă riu: *Assa*, orașū lângă Strymon, *Assus*, or. în Alysia lângă sinū de mare; *Issa*, or. în Illyris; *Issa*, or. în Cilicia lângă sinū de mare. Aci vedemū doi *s*, — doi și trebuie; primul e din *as*, alū doilea *s* din *sa*, ce însemnă: locū, terenū prejurū, și *sa* e egalū cu: *da*, *ta*, *za* tóte de unū înțelesū, eară *s* din capétū e adausū grecū și latinū. Din *as-sa* = terenū la apă, e formatū numele *Iași*, dar *a* e iotisatū. În Dacia vechiă se amintesce poporulū *Iași* și municipium *Iassiorum*; decī numele poporului pource din: *i-as-sa*, dar *a* din *sa* pere formându-se nume în *us* pentru singularū, *Iassus*; pentru pluralū: *Iassi*, decī trebuie scrisū: *Iassī*, adecă cu doi *s*, și însemnă locuitorī la apă, căci după Frunțescu, orașulū *Iassī* e aședatū pe părēlū Bahluiū. După forma *Iassī*, sântū *Iesi* or. în Italia, *Iessains*, satū în Francia, *Iossa*, satū în Prusia *Iosza*, satū în Ungaria, *Iussey* și *Iussy*, satē în Francia. — În România aflămū: *Assoi*, (Éssov) părēū în județulū Băcău; *Ézu* (precum scrie Frunțescu) părēū în județulū Brăila și lacu în județulū Buzēu, ear mai bine arū fi scrisū: *Iazu*, adecă: *a* iotisatū. *Ézerū* (la Frunțescu) balta în județulū Tutova și mai sântū o mulțime de localități cu numele *Ézer* și *Ézerū* în România. *Iazū* în limba română comună: a) canalū de apă; b) zidū de impedecarea apei, zidulū orī de pétra, cărămidă, orī de lemnū. *Iazeri* în limba română comună lacū pe munți seū la șesū. În iazerū, *iaz* însemnă: apă, eară *er* (= *ar*, *ir*, *or*, *ur*, *ra*, etc). însemnă: locū, terenū; *ar* însemnă altceea și mare (*magnus*) și pentru iazer pôte avea și acestū înțelesū. La Poloni:

la Ptolomeiū — munții Sarmatici și așeză între Carpatus și Alpes bastarnicae, deci afară din Dacia.⁸⁾

Aci avem să însemnăm un moment de frunte geografică, și anume, că Ptolomeiū însiră toate popoarele, cari pe timpul lui (150 după Christos) au locuit în Dacia, dar între aceste popoare nu se află Bastarnii și Sarmatii.

Reprivind acuma asupra materialului lămurit, vedem că pe Iazyges Sarmatae la răsăritul Nistrului, și strămutați între Tisa și Dunărea de mijloc și la Romani totu cu acel nume; și acuma pricepem, că pentru ce s'a lătit Sarmatia europeană și dela Vistula spre apus și mătădi? Istoria română încă în jumetatea primă a secului întâi începe de a se ocupa cu Iazygii Sarmatici dela Tisa, — ba Traian se vede silit, ca desupra riului Drava, între Tisa și Dunăre să rădice șanțu de apărare în contra lor, și pentru acesta aflăm aci „*Vallum Traianum*“.

În locul Iazygilor Sarmati dela Nistru, se rădică Roxolani Sarmati, cari și susțin numele până la capetul seculului al 4-lea, când se îmburdă imperiul Sarmatic. Istoria romană, începând dela Traian, asemenea se ocupă și cu Roxolani, cari peste Nistru și Prutu făcură năvăliri în Mesia

jezero, lac, lagună (din *lac* și *an* — mic); *jeziorny*, adj. de lac; la Boemi: *Iezero* lac *iezero* la Sărb; deci *iezeru* deși se află la Poloni și Boemi și Sărb, nu e cuvânt de a dreptul slăven, pentru că în limba comună a acestor popoare, apa nu se chiamă: *as*, ci *ezeru* e format ca: *Aezar* și *Auser*, *Isar*, *Isara*, *Yser Isere*, etc. din materiale limbice celtice. *Iaszczur* la Poloni = șopârla de mare; *jaszczurka*, șopârlă (mică); *jesterka* la Boemi, șopârlă; și astfel vedem, că formațiunile sânt cum am arătat la șopârlă din *sar* = *as* = apă. — Între Tisa și Dunăre deci au fost *Iazygi*; — acolo se află un prejur unde poporul se numește *Iászok* (Iasi) la unguri; un deduc numele din: *ij*, arc și *ász*, om, adică arc-aș; dar toate popoarele au avut odată arcașii lor. Ideea, că după numele Iassilor dela Tisa, s'au numit Iasi din Moldova, e cetezare prostă, pentru că Iasi, poporul din Dacia, a existat cel puțin în seculul al 2-lea după Christos.

⁸⁾ La Iordanes cap. III. se amintesc: Sarmatici montes: Haec a fronte posita est Vistulae fluvii, qui Sarmatius montibus ortus in conspectu Scanzia septemtrionali oceano trisulcus illabatur, Germaniam Scythiamque determinans. Fiind că Vistula purcede din nordul Carpaților munții Sarmatici au fost dincolo de Dacia pe timpul lui Ptolomei.

de jos. Grozave trebuie să fiă fostă și năvălirile acestora, pentru că Traiană se vede silită ca și în Mesia inferiãră (în partea Dobrogei) să redice încă unã „*Vallum Traianum*”. Ba se vede cã nici acesta nu a fostă destulă, pentru cã între Nistru și Prută, în linia orașului Ophiusa, și apoi și mai în jos, încă aflămă două linii de șanțuri în contra popõrelor Sarmatice despre Nistru; unul e: „*Vallum Traianum*”⁹⁾.

Asfelă istoria romană, la Tisa are de lucru cu: Iazygi Sarmati, eară la Nistru cu Roxolani Sarmati, și aceste a trebuită ale premită, cã să putemă scruta și întrebarea: cã ore atunci, când Goții la anulă 270—275 după Christosă, pe timpulă lui Aureliană, aũ cuprinsă șesurile Moldaviei și ale Valachiei adecă ale României până cãtră riulă Sava, și astfelă aũ ruptă Dacia muntosă de cãtră imperiulă romană, ore cari Sarmati aũ cuprinsă Dacia muntosă? Iazygi, sãu Roxolani?

Și deși intenționeză de a grăbi la desbaterea themei, trebuie să cercetămă și punctulă de plecare ală impãriului romană față de popõrele din nordulă sãu dela stânga Dunării.

Ună momentă de însemnătate politică e, cã deși Romanii cuprinsãră Mesia (unde ađi e Serbia, Bulgaria și Dobrogea) încă la anulă 29 înainte de Christosă, totuși — până pela 105 după Christosă — nu aũ încercată, cã să cuprindă Dacia. Astfelă Romanii aprõpe 135 de anı aũ fostă vecini neatăcãtori ai Daciloră, și numai atunci, când Daci și Geții nãvãliră adeseori în Mesia și Domițiană impãratulă fũ silită, cã pentru liniste Daciloră să le plătãscă tribută, și Romanii ajunseră la așa rușine ne mai auđită, dică, numai atunci se îndemnă Traiană, cã să cucerãscă Dacia. Față de aceia, cari aserãzã, cã Traiană a făcută smintă politică în cucerirea Daciei și colonisãrii ei, constateză, cã cucerirea și colonisarea a fostă o

⁹⁾ Atlasulă scolară de Iausz György în carta Nr. 10 între Nistru și Prută e *vallum Traianum*; asemenea între Tisa și Dunărea de josă, altă *vallum Traianum*. Ambele în contra Sarmatiloră.

necesitate imperativă ca să se apere imperiul roman în
 ontra popórelor sarmatice.

Unú altú momentú de însemnătate 'lú aflámú în aceea
 împrejurare, ca deși Romanií stăpâniaú în Pannonia, (triun-
 piulú de dincolo de Dunărea de mijlocú și din josú de Du-
 nărea de susú) și apoi dela Traianú și în Dacia, totuși terenulú
 între Tisa și Dunărea de mijlocú alú Iazygilorú Sarmați nu
 au vrutú să'lú cucerescă, pentrucă Romanií avéú principiulú,
 că Dunărea, cam dela isvórele ei, până în marea négră, să
 fiá hotarulú impériului romanú spre nordú, și încátú dará pentru
 Dacia au trecutú Dunărea și aci n'au luatú în considerare
 principiulú, de noú se dovedesce, că au făcut'o din necesitate
 imperativă, remânéndú Dacia unica provincie romană de a
 stânga Dunării.

(Va urma).

Dr. *Atanasie Marienescu.*

VASILE ALEXANDRI.

Lunca din Mircesci e în doliú. Și jalea ei trece peste
 munți și plairi ca să vestescă cu glasú duiosú sufletelorú
 românesci:

Că <i>Elú</i> s'a însuratú	Brađi și páltinași
Cu-o mândră Crăiasă,	I-a avutú nuntași,
A lumei mireasă,	Preoți: munții mari,
Că la nunta sa	Paseri: lăutari,
A căđutú o stea;	Păserele mii
Sórele și luna	Și stele făclii!
I-au ținutú cununa,	

Ear acestú versú tainicú alú durerii ne sună și ađi și
 mâne la urechi: Alexandri, *veselulú* Alexandri nu mai este.
 Și parcă faptulú durerosú încă nici ađi nu póte să câștigue
 stăpânirea în consciința nóstră turburată. Atátú ne-amú de-
 prinsú a-lú sci în mijloculú nostru, atátú ne-amú dedatú a-I
 auđi glasulú dulce, atátú l'amú legatú în sufletulú nostru de
 ce avemú mai dragú pe lume: de limba nóstră românescă și

de poporul nostru românesc, încâtă scirea că 'l- amă perdată, ni se pare aprópe cu nepuință.

La vestea morții lui amă înțelesă pentru ántăia-dată, că legenda cu grenadirii lui Napoleonă nu este o frasă, ci o tradiție plină de adevără psihologică, care are rădăcinii tari în sufletulă omenescă. Celă d'ántăiă cuvântă, pe care 'l-amă rostită, cetindă scirea tristă, a fostă ună involuntară: „nu se póte!“. Și încă și ađi, după 2 luni de đile ne pierdemă de repeșite-oră în ilusiunea dulce, că „veselulă Alexandri“ mă trăiesce. Ear dacă scrutămă după motivele acestei ilusiuni, care eară și eară ne cécără, le aflămă în *contopirea perfectă a individualității și activității lui Alexandri cu tóte înca-lurile sânté ale némului românescă*. Căci de faptă biografia lui V. Alexandri este istoria Româniloră din anii cincideci din urmă. Nu s'a petrecută de pela 1840 încóce ună evenimentă măi însemnată în viața nóstră națională, ca să nu fi conlucrată Alexandri la realisarea lui, fiă cu cuvântulă, fiă cu fapta. Numele lui Alexandri este nedespărțită de succesele progresulă generală la Români.

Născută pe timpulă (1821), când după vécuri pentru ántăia-dată a începută să se afirme o mână de ómeni ca Români în țara loră românescă, ce devenise prada unei haite de jefuitoră străini, crescută în Franța, la lumina culturăi apusene, înzestrată cu ună capă genială, elă páșesce pe pá-mântulă țării cu hotărăirea de-a lucra, de a crea din nimica o nouă viață culturală. Nu-lă înspăimântă nici o piedică, nu 'lă descuragiază nici o tirănie.

Sfêrșindu-și scólele la Parisă, elă întreprinde măi ántăiă o călătorie prin țera arteloră frumoșe și petrece timpulă măi îndelungată la Neapole, Florența și Venetăia, observândă pretutindenă și culegândă cu sirguintă învățatură și esperiențe, cară nu remăneauă îngropate în elă, ci aveauă să devină comóra neprețuită a némului seă. Astfelă deja la vârsta de 19 ani (1840) elă își începe cariera literară cu o schiță „*Buchetiera*

dela Florența“, apărută în „*Dacia literară*“ a Dluî M. Cogălnicenu, care și ca limbă și ca tonu trebuie că a făcutu o impresie puternică asupra celoru puțini, cari se îndeletniceau a ceti romănesce.

Peste 2—3 ani de zile ilu vedemû perdutû printre munții codrii țerii sale, ilu vedemû trecendû Carpații în Transilvania și Milcovulu înspre Muntenia, scrutândû după poesiile poporului de rândû, cu o dragoste, pe care prea puțini o înțelegeau pe atunci. Elû a fostû celû dinteiû dintre romăni, care uimitû de frumsețea naivă și veritabilă a poesiei nôstre poporale, a aprețiat-o și i-a datû acea importanță, ce i se cuvine într'o literatură națională, care era în ajunulu de a se forma. Astfelû scrie elû la anulû 1848 memorabilulu seu studiu „*Romăniț și poesia lorû*“, care s'arû putea numi „magna charta libertatis“ a literaturii nôstre poporale. Dar nu se mulțămesce cu atâtû. Scrutările amărunțite la fața locului, începute la 1842, poetulu le continuă din timpû în timpû și cu deosebire la 1849, când exilatû fiindû din țeră trece prin Bucovina și Ardélû, sfârșindû cu însemnata lui colecțiune de „*Balade și cântece poporale ale Romăniei*“, publicate în urmă (1852) la Parisû.

Unû capû genialû și spiritû activû cum era Alexandri, aruncatû în mijloculu unei țeri în stadiulu învierii, nu 'și putea mărgini lucrarea la unû ramû anumitû alû acțiunei generale, alû progresulu generalû. Nici când și nicăiri nu se cere *universalitatea* capetelorû puține lunate, tocmai fiindcă sântû puține, mai multû decâtû între împrejurările în cari a fostû România pe atunci, când încotro te întorceai, acolo aveai să crezi ceva noû, lipsindû chiar și elementele civilizațiunii. Și dacă împrejurarea acêsta a făcutû ca atâți ômeni de valóre din epoca renascerii Romănilorû să facă erori grozave în graba cea mare și în mulțimea ramilorû cultivați de ei, lucrulu este explicabilû, căci „non possumus omnia;“ dar dacă de altă parte în activitatea mănósă de o jumătate de secolû a lui V. Alexandri nu dămû de abnormități, de superficialitatea gro-

vază, de care n'a remasă aprópe nici unulú dintre marii sei contemporani scutitú, — asta dovedesce mai multú decâtú ori-ce, că în Alexandri amú perdutú unú bărbatú „mare“, în înțelesulú celú mai adevăratú alú cuvântului.

La 1844, după nisce încercări de natură nenorocită, Alexandri, Cogălnicénú și C. Negruzzi se însărcinéză cu direcțiunea teatrului românescú din Iași. Și faptulú acesta este epocalú nu numai în activitatea literară a poetului nostru, ci în istoria internă a țerii românesce chiar. În puține țeri se va fi întrebuintatú teatrulú mai multú spre o propagandă de regenerare și renaștere socială, politică și culturală decâtú cum s'a întemplatú sub direcția lui Alexandri și a urmașilorú sei în Moldova și în urmă în Muntenia.

„... Fiindcă încă la noi nu posedămú nici libertatea tribunei nici arma ȓilnică a jurnalismului, amú proiectatú să 'mă facú din teatru unú organú spre biciuirea năravurilor rele și a ridicolelorú societății nóstre“, ȓice V. Alexandri într'o scrisóre de pe timpulú acesta, ear într'una de mai târȓiú: „amú cercatú să facú din scena română unú auxiliarú puternicú pentru mersulú luptei nóstre“. Și așa a făcutú.

Dar teatrulú ca să fie românescú, avea înainte de tóte trebuintă de unú repertoriú românescú. Nóua direcțiune și în deosebi V. Alexandri se pune la lucru și crează unú șirú de piese ușorú consumabile, scóse din viața de tóte ȓilele și pline de figurile vremurilorú ruginite și de spiritulú puternicú alú erei nóue, cărei avéú să-i servescă.

Astfelú „Iorgu dela Sadagura“ este tipulú acelora, cari voiagiândú prin țeri străine, se întorceaú spre a huli totú ce era românescú. „Iașitú în carnavalú“ lovesce în cei cari aveaú mari interese de a împedeca formarea unei opiniuni publice, acéstă controlă a faptelorú omenesce în viața publică. „Personagiulú lui Tachi Lunătescu i-a supăratú (sc. pe cei dela putere) în același modú, cum póte supăra o oglindă pe unú

omă urită la față și defectuosă la trupă“ țice Alexandri.
Și cum să nu, când într'ună cupletă se cântă :

În cea țeră de păpuși
Tălharăi pörtă mânuși
Și se jură pe dreptate,
Că le 'să mânăle curate!

„*Petra din casă*“ combate obiceiul barbară de a esila fetele în mânăstiri și atinge cestiunea desrobirii țiganiloră.

În „*Nunta țerănescă*“ figura lui Kir Gaitanis, a dascălului grecă, e una dintre pământile din urmă date peste obrasulă fanarioțiloră.

Astfelă nu trecură nici țece ană și Alexandri putea să scrie : „Este adevărată plăcere de a lucra acum pentru teatru, căci trupa se îmbunătățesce pe fie-care ți, gustulă publiculă se formeză, și într'ună cuvântă arta dramatică română tinde la o perfecționare netăgăduită“. Ear la anulă 1858 elă scrie cătră ună amică : „Prin drama istorică : „*Cetatea Némțului*“ amă avută mulțămire a redestepta în publică amintirea gloriei străbune, și prin piesa „*Cinelă-Cinelă*“ a pleda cauza „Unirei“ (sc. a principateloră).

Astfelă teatrulă devine organulă celă mai elocuentă și mai puternică ală renascerii, creată și întreținută fiindă ună lungă șiră de ană de geniulă și însuflețirea marelă Alexandri.

Dar nu numai scena era organulă lui. Alexandri ia parte activă la mișcările politice din 1848, pentru cari este exilată. Abia la 1855 se pôte reîntorce în iubita-ă Moldovă.

O nouă idee, idea unirii principateloră se ivise. Ideă măreță, care a pusă temelia României libere de ațđ. Și Alexandri a luptată și cu *lira* între cei dintei pentru de a se putea realiza.

În alegoria „*Pășerica măreă*“ elă prorocesce, că

. . . . . glasulă libertății
Va suna în țiuă dreptății
Pentru biata țara mea,
Și din umbrele durerii
Șteaua mândră a 'nvierii
Răsări-va pentru ea!

Într'altă locă cântă cu celū măi sacru focū patrioticū

E scrisă în ceriurī sfīnta *Unire!*
 E scrisă în inimi cu focū cerescū!
 O Romānie! la-a ta mārīre
 Lucrēzā brațulū Dumneḑeescū!

Și cine nu cunósce „*Hora uniri!*“?

La 1859 era nouă ese învingătoare. Alexandri își vede visulū împlinitū. Țēriile surorī se uniseră într'o singurā țārā etern nedespărțitā! Măi lipsia sanḑiunea Europei. Alexandri ca ministru de esterne, este trimisū la Parisū și Londra ca să o căștīge. Și elū și-a resolutū misiunea strălucitū. Cine cetesce schița acesteī misiuni a lui („*Misiunea mea la Londra*“) admirā în elū pe diplomatulū celū măi simpaticū și pe patriotulū celū măi resolutū.

După lupte înverșunate și sḑuduirī continue se începu dar o epocă măi liniștitā, menitā de-a întāri temelīle nouel culturī și de a-i statori o cale sănētósā. Și nu era unū lucru ușorū acesta. Unī țīneau încă la vechile institūțiunī patriarchale, și deore-ce aceștia erau în minoritate, se mārḑineaū a cărī în contra „bonjuriștilorū“ și-a pune bețe în rōtele progresulū. Alții ear apucarā devisele frumōse ale renasceriī și fără de a le înțelege, fără de a le pētrunde, vēnaū după popularitate: cu frasa gōlā. Toți se simțīaū chīemați de a reforma țārā, dar prea puțīni erau aleși de a îndeplinī munca cea grea. Alecsandri i-a eternisatū și pe unī și pe alții. „*Cleveticī, ultradomagogulū*“ represintā pe fraseologiī proști, ear „*Sandū Napoila ultraretrogadulū*“ pe bētrāniī înțelenīți.

„Cleveticī“ sporiaū din și înainte. Frasa începu să copleșascā politica, sciințele și literatura abia pornitā. Atunci se formā grupulū junimistū în frunte cu Dlū Maiorescu și Alecsandri n'a pututū lipsi dintre ei. „Junimea“ a protestatū în contra direcției mincinōse și a propagatū cultulū *adevărulū* și alū *ideei* față cu *minciuna* și *frasa*.

Sub influința acesteī direcțiuni își continuā de acum poetulū nostru activitatea literarā. Elū scrie *pastelele*, într'o limbā

uşoră, obiectivă, lăsându parca cu intenție se easă în planul primu idea, în contul frasei. Pastelele suntu copii de pe natură, o accentuare îndirectă a adevărului din lumea reală, în locul celor ahturi din versurile fraseologilor, despre cari şi închipuia ei că suntu poesi. De altă parte scriind *legende și alte poesi epice*, elu se légă strinsu de istoria națională și de poporū, demarcându órecumū linia, pe care se póte produce ceva originalū, adevăratū și frumosū. „*Dictionarulū grotescū*“ după conținutulū seu aparține totū aci.

Alexandri lucră neobositū, repertoarulū teatrului românū se sporesce cu numérose figuri nouē, datorite penei lui, lira și epica se îmbogătescū cu produse nouē, scrise în tiena păcii și a înaintării generale.

Sosescū anii de grea cercare 1877/78. Armata română își răscumpără cu prețulū sângelui vërsatū și ríe, libertatea și deplina neatërnare a țerii. Luptele dela Plevna din anulū 1877 aū ridicatū și întăritū consciința națională a Románilorū de pretutindenea mai multū, decâtū orice. Unū valū de entusiasmu și o vibrare de nădejde nouă cuprinse tóte piepturile și Románulū părea încă odată pe câtū era.

Bardulū poporului, putea să rămână elū rece? Nu. Glasulū lui Alexandri însufleșce pe luptători, elū mângăie pe cei ce plângeaū, elū profetesce, că vulturulū din Carpați va învinge și că învingerea lui va însemna „libertatea pe țermuri dunărene“ și totū elū preamăresce faptele vitejesci ale fiilorū țerii. Așa se contopesc viața și lucrarea poetului cu viața și luptele poporului seu.

În anulū următorū (1878) Alecsandri scrie „*Cânteculū gintei latine*“ și obține premiulū ánteiū la Montpellier între toți concurenții popórelorū romanice. Căci nimeni nu esprimase mai adevăratū și mai genialū însușirea cea mai cardinală a gintei latine, decâtū Alecsandri, când a șisū :

La ziua cea de judecată
Când față 'n cerū cu Domnulū sfântū,
Latina ginte-a fi întrebată:
„Ce ai făcutū pe-acestū pămēntū“ ?

Ea va răspunde susū și tare :
„O Dómnē 'n lume câtū amū statū,
În ochiū sēi plinū de admirare,
Pe Tine te-amū reprezentatū!“

De acum poetul trăiesce mai mult retras la moșia sa dela Mircesci, devenită celebră, prin petrecerea lui aci, de unde primesce în urmă conducerea ambasadei române din Paris, pe care o avuse cu devotamentul seu cunoscut, până la mörte.

Elü scrie pe „*Despot-Vodă*“, „*Fântăna Blandusiei*“ și „*Ovidiu*“, completându astfel șirul pieselor sale teatrale cu aceste trei drame cu fondü istoricü. Și tocmai se rës pândise fama, că lucră la o nouă piesă „*Horatiü*“, când ne surprinse în chipul celü mai grozavü scirea, că „*Alexandri a muritü*“.

*

Nu póte fi menirea acestorü scurte notițe de-a apreția cu te-meii mărima lui Vasile Alexandri, nici de a da unü tabloü câtü de câtü mulțamitorü asupra vieții lui. Unü studiu de an și volume întregi vorü puté să redea numai icóna vastei sale activității. Totü ce amü voitü, a fostü, să reînprospetămü amintirea marelui Alexandri în inima acelorä, pe cari elü i-a iubitü mai pre susü de tóte. Căci pomenirea lui trebuie să fie veci nică și neștersă între Români! *Virgilü Onițü.*

ÎNTEMEIEREA PSICOLOGICĂ A ACTELORÜ ELEMENTARE ALE GÂNDIRII ÎN MARGINILE LEGILORÜ HERBARTIANE DE ASOCIARE ȘI REPRODUCERE.

(*Monografiä psihologică.*)

(Fine).

Đicemü că stăruimü numai a asimila ideea raportului între actele intelectului, căci ea a fostü urzitä deja de Wundt *) și apreciatä de Drobisch **) în chipul următorü: „Reforma

*) W. Wundt „Vorlesungen über die Menschen- und Thierseele“. Lipsca 1863. Tom. I.

**) „Über den neuesten Versuch die Psychologie naturwissenschaftlich zu begründen“ v. M. W. Drobisch. Zeitschrift für exakte Philosophie. Tom. VI. Fascic. 4.

fundamentală, pe care Dlă W. o are în gându și o desfășură în „Prelegerile“ lui, consistă în încercarea de a face din Logică o istorie a evoluțiunilor gândirii și a duce în îndeplinire preceptul, că întreaga gândire nu este altceva decât lucrarea raționării (Vorlesungen pag. 56), că abia prin raționare ajungem la judecări noi și prin acestea în fine la noțiuni, prin urmare Logica a urmată până aci o cale cu totul greșită“.

În Logică, unde e vorba numai de formele gândirii, credem că s'arū putē urma orī care cale, căci pentru a cunoște cercul e indiferentū, dacă alegemū cutare seū cutare punctū de intrare. Cuprinderea va întâmpina totū atâtea avantagiuri seū desavantagiuri, fiă că începemū cu explicarea noțiunei, a judecării orī a raționamentului. Ceea-ce trebuie însă hotărītū să premergă cercetărilor formale ale Logiceī, este Psihologia gândirii. Pentru a putē înțelege bine formele logice și raportulū între ele, întemeierea lorū psihologică este o condițiune indispensabilă. Dar tocmai acēsta lipsese Psihologiilor, cari nu prepară Logica deajunsū și credū că arangiamentulū de tractare a extractelorū lorū din Logică și nu lipsa unui întregū capitlu de Psihologie e cauza învățămētului sterilū ce se constată, când e vorba de aplicarea celorū învățate.

Nu Logica are să devină o istorie a evoluțiunilor gândirii. Cine se ocupă cu Logica, trebuie să fiă făcutū studiulū acelorū evoluțiuni și îi va fi sigurū indiferentū a se ocupa de unele orī de alte forme mai nainte. Studiulū evoluțiunilor gândirii este obiectulū Psihologiei și aici tocmai lipsese. Psihologiile credū a putē explica o formă de gândire din celelalte. Făcendū astfel se învêrtescū în cercū și nu-și potū da samă, dacă explicarea raționamentului are să se caute în judecată seū întorsū, mai apoi dacă formarea noțiunilor e condiționată numai prin judecată orī numai prin raționamentū, orī prin amēndouē, orī chiar prin nici una din ele, fiindū ceea-ce numimū asemēnare și deosebire gânditōre unū procesū pōte cu totul neatērnătorū de celelalte procese de gândire.

Credem că am intonat deajuns, unde este a se căuta explicarea tuturor acestor acte, în ce chip are să se pună în lucrare și care este apoi raportul între actele gândirii ce rezultă din această explicație. Ne va fi permisă a concluda că raționarea nu se va putea considera ca un anumit chip de judecare, ci va reprezenta însăși formarea judecăților și a noțiunilor.

În această consistă *unitatea psihologică a tuturor actelor de gândire*, după cum o dorește Dörpfeld.

Deasemenea e evident, că nu vom avea cuvinte de considera unul și altul dintre actele elementare ca mai original în timp, ori mai genuin în fel; de vreme ce legile de acțiune reciprocă nu întârzie a crea condițiile pentru nascerea gândirii în întregitatea ei, și această abunțată încă înainte de ce s'a ivit chiar întâia rază de gândire conșcie. A numi întreaga operație a gândirii cu numele „raționare“, e sigur totuși atât de justificabil, ca și când i-amu dice „judecare“ sau „formare de noțiuni“. Deosebirea e numai, că termenul cel dintâi e mai puțin vag ca cel doi din urmă, adică ne spune mai mult despre procesul gândirii.

Rădimați pe legile herbartiane de asociere și reproducere a ideilor, susținem tesa lui Wundt combătută de Drobisch, adică: „numai prin raționare ajungem la judecăți noi și prin acestea la noțiuni noi“ mai departe, că „raționamentul e inteligența (Erkenntniss) în stare de formare, ear judecata o inteligență formată“.

Aici vom adăuga ceva.

Noi reclamăm chipul de a forma o judecată prin raționare — chip întemeiat pe legile de asociere și reproducere — chiar și pentru acele judecăți, pe cari Wundt tinde a le elimina din șirul actelor de gândire. E vorba de judecățile, cari exprimă deosebirea între două așa numite *sensațiuni simple* (p. e. roșu nu este verde) și pe cari Wundt le numește „judecăți primitive“ (Preleg. p. 54).

Înainte de ce s'arū fi pututū percepe deosebirea, că „roșu nu e verde“, cu alte cuvinte, înainte de ce amū putē deveni consciī de acēstā judecatā, e neapēratū de lipsā, ca să fimū perceputū raporturī de note atātū cu privire la roșu câtū și la verde. Raporturile de note, percepute pentru fie-care colóre în parte, aū trebuitū apoi să se reproducă, pentru ca să putemū ajunge la conclusia, că „roșu nu e verde“. Dar vorba este, că în senzațiunī *simple* nu se potū deosebi raporturī, prin urmare nu se potū nasce condițiile, cari arū fi indispensabile, dacă judecata „roșu nu este verde“ arū avē să fiā privitā ca rezultatū alū raționării.

Trecemū cu vederea contradicerea ce ne opresce gândulū, când ni se spune, că prin judecata „roșu nu e verde“ ni se relevā o deosebire între două senzațiunī, despre cari una câte una nu sūntemū în stare să afirmāmū nimicū, cu alte cuvinte, la cari nu sūntemū în stare să descoperimū nici unū raportū de note. Ne alăturāmū însă faptului constatātū prin experiință, că nu există senzațiunī atātū de simple ca să nu putemū deosebi în ele óre-care raporturī de note. E sigurū că senzațiunea fiește-cārei colorī e productulū unorū anumite iritațiuni de nervī, de unde vine, că senzațiunea respectivā apare însoțitā de anumite agitațiuni musculare, dispoziții orī emoțiuni, de cari devenimū consciī în fața unei colorī. E sciutū, că o colóre orbesce, iritā orī înveselesce etc, alta e binefăcētore, liniscitóre, întristātore etc. Astfelū de opoziții predicative, fiā cu privire la roșu orī la verde, sūntū fără îndoialā judecāți mai primitive decâtū opoziția colorīi roșii în fața celei verđi. Când đicemū roșu sēu verde, sūntemū mai aplecați a crede, că amū exprimatū o sumā enormā de raporturī; și când đicemū „roșu nu e verde“ enunțāmū, că dintre raporturile dobēndite pe calca raționării din una sēu din altā colóre, unele diferā. Chiar și la enunțarea acēsta n'amū pututū ajunge decâtū prin o asemēnare formātore de sferā, sēvērșitā asupra colorīi roșii și verđi, așa darā prin o raționare.

Ne abatemă puțină dela Wundt, când dicem, că *tota* judecățile sînt acte intelectuale ce dătorescū raționării existența lor.

Contra principiului enunțatū de Wundt, că *tota* gândire consistă în operația raționării, face Drobisch următorea obiecțiune*): „În casulū acesta orī-ce împreunare de note (*Zusammenfassung von Merkmalen*) în unitatea unei noțiunii ar trebui să se numescă raționare. Totū ce simțesce, se mișcă se nutresce etc. este unū animalū. Împreunarea notelor simțire, mișcare, nutrire etc., în unitatea noțiunei animalū, se pōte ore să fiă acēsta o raționare? Dar împreunarea lucrurilor felurite într'o unitate este noțiunea nōstră generală despre gândire, cătră care judecarea orī raționarea staū numai în raportulū, în care staū speciile cătră genū“.

Găsimū în exemplulū citatū de Drobisch, o reproducere după memoriă a unorū note din noțiunea animalū, precum s'au formatū ele la timpulū lorū ca conținutū clarū și cărorali se dă acuma numele de animalū, pentru a le însemna mai scurtū. Dacă ni se va cere să privimū în propoziția citată unū actū de gândire, vomū avē înainte de tōte să examinămū cu deameruntulū ceea-ce se exprimă prin ea.

Respunđendū subiectulū „Totū ce simțesce, se mișcă, se nutresce, etc.“ noțiunea „animalū“ e deja gândită. Acum vine predicatulū „animalū“ și gāndesce același conținutū încă odată, punēndulū în fața subiectului în formă mai scurtă. Judecata nu indică așa dară nici o gândire intensivă sēu formătore de conținutū. Ea va trebui se însemne o gândire extensivă, formătore de sferă precum o și însēmnă în faptă. Ea ne descoperă, că tōte individele, la cari s'a găsitū prin descriere notele simțire, mișcare, nutrire etc. trebuie să aparțină una la alta, adecă la sfera stăpānită de noțiunea (genulū) animalū. O asemenea împreunare formătore de sferă amū dobānditū și noi în judecata complicătore: „Ceea-ce are patru

*) Veđi *Zeitschrift für exakte Philosophie*. Tom. IV pag. 338.

latură, dintre care cele opuse sînt paralele, aparține laolaltă, **adecă** este un Paralelogram". Am demonstrat la locul său, că această judecată e rezultatul unei raționări formătoare de sferă și credem, că este de prisos să repetăm demonstrarea și asupra exemplului din istoria naturală citat de Drobisch. Lucrurile felurite din subiect, care se împreună prin predicat în sfera noțiunii animală, nu sînt notele simțire, mișcare, nutriție etc., căci aceste note sînt numai atribute și au rolul criteriilor, pentru ca să fie dată puțința de a nimeri alegerea individelor, care vin a fi împreunate în sferă. Adevăratul subiect sînt individele cuprinse în cuvintele: „Totu ce“. Despre ele se afirmă în predicat conținutul animal — conținut de mai înainte format, ca și altfel n'ar putea să figureze în judecată și ca atribut al subiectului — șicem că se afirmă numai cu scopul de a indica sfera, în care individele vin a fi înduse.

Afară de acestea împreunarea lucrurilor felurite într'o unitate nu este termenul general pentru operația gândirii, cătră care, după cum afirmă Drobisch, judecarea și raționarea ar sta în raportul speciilor cătră gen. Adevărul e chiar contrariul acestei afirmațiuni. Nu numai împreunarea felurimilor într'o unitate noțională, ci totu atăt de bine și deschilinirea acestei unități de gândire în felurim de gândire, **adecă** și una și alta sînt expresiuni speciale ale fapticei noastre noțiuni supreme despre gândire, numească se ea, nu împörtă, gândire raționătoare, judecătoare ori formătoare de noțiuni. Asămănarea ca și deosebirea sînt speciile cardinale ale raționării.

Reasumându rezultatele cercetărilor de până aci ni se va învedera următorul raport al formelor elementare ale gândirii.

Raționamentul, judecata și noțiunea se condiționează împrumutat. Raționarea e o condițiune a formării judecăților, întocmai precum judecata e indispensabilă la formarea noțiunilor și precum noțiuni formate sînt condițiunile de

existență ale orî cărui raționament. Nici o judecată fără raționare, nici o noțiune fără judecată și earăși nici o raționare fără noțiuni. Acestă cercă încheiată de acte de gândire scote succesivă productele sale din fondulă întunecată ală senzațiilor în vîrtutea acțiunii reciproce între afecțiunile externe și masele reproduse. Raționamentul nu este ună faptă psihică, ce s'ar nasce mai târziu decătă altele în cursul evoluțiilor gîndirii. Ca tôte actele psihice elă devine obiectă ală perceperei interne abia într'ună stadiū mai înaintată de evoluțiune spirituală. Stadiulă acesta mai înaintată pôte să fiă mai timpuriū, mai târziu orî chiar să nu se ivescă nici odată în viața unui individū, după cum s'aū pututū pregătū prin instrucțiune condițiile reflecțiunei. Deosebirea între raționare, judecare și formare de noțiuni e numai sciintifică, căci în experiința nōstră internă nu găsimū de faptū nici ună motivū, care ne-arū putē determina să considerămū aceste acte ca urmândū în timpū unulă după altulă, precum cuprinde Dörpfeld judecarea și formarea de noțiuni. În momentulă, în care noțiuni existente s'aū reprodusă la ună îndemnū din afară seū dinlăuntru și s'aū întocmită în consciință astfelū, ca raționarea să se pōtă sevărși, adecă să se pōtă forma o judecată, în același momentū e sevērșită și o nouă formațiune noțională. Noțiunea e în același timpū terminată până la acestă nouă formațiune. Nu există decătū unū singurū actū de gândire, ca specie deosebită, care dă existență tuturoră producteloră gîndirii; elū se pōte numi raționare, judecare orî formare de noțiuni, după cum acțiunea reciprocă între ideī vine a se privi ca procesū în curgere (raționare), ca procesū sevērșitū (judecată) seū în fine ca memorialū scurtū ală procesulă sevērșitū (noțiune).

Decumva explicarea gîndirii se va fi putēndū găsi în legile de asociare și reproducere ale ideilor — și acēsta se și pōte, credemū, în modū perfectū — e sigurū că nu se va putē vorbi despre judecată orî noțiune cu excluderea raționării, atribuindū acesteia din urmă rolulă secundarū de a întemeia

și ea adevărurile, dar nu a fi genuina loră urzitóre. Raționarea ca și judecarea oră formarea de noțiună nu este dar o anumită specie de gândire, ci singurulă, supremulă și întregulă actă de gândire.

Formulămă tesa năstră în cuvintele: „*Nu există ună singură productă de inteligență, fiă oră câtă de primitivă și fără veste, seă oră câtă de logică și din adinsă, care să nu datorască raționărit existența lui în consciință*“.

Credemă că tractatulă de față va puté să contribue și din partea sa la o organizare mai temeinică a Psihologiei empirice în cestiunea raportulă acteloră intelectulă între ele și față cu legile despre mecanica ideiloră. Cestiunea ni se pare de importanță, mai vîrtosă când e vorba de o explicăre înțelăsă și câtă se pôte mai exactă a fenomenulă *apercepțiunei*. De importanță este ea în deosebă pentru bărbății de școlă, a căroră ocupație dîlnică reclamă o clară pătrundere nu numai a scopuriloră, ci și a mijlóciloră de instrucțiune, dacă lucrarea loră va voi să merite atributulă de artistică. A vorbi despre apercipiune mai cu deamăruntulă, fiă obiectulă unei încercări mai târđi.

Stefană Velovană.

LITERATURĂ POPORALĂ.

Doine.

De-ară sci Dómne cineva
Ce amă la inima mea
Ară sta 'n locă și s'ară mira
Cum de trăescă eă așa.
Ară sta 'n locă și-ară socoti:
Dómne, cum mai potă trăi
Pre pămëntă cu ómenă.

De ară sci Dómne cineva
Cumă-ă la inima mea
Multă ară sta și s'ară mira
Că cum trăescă cu dēnsa?

Săracă inima mea
Multă trăiesci în voiă rea:
Arde inimuța 'n mine,
Las'ardă că n'amă pe nime!

Oltuțele apă lină
 Cin' bea din ea se 'nstrăină,
 Că eă numai te-amă gustatū,
 Și tare m'amă străinatū.
 Amă beutū numai odată
 Și-amă lăsatū mamă și tată,
 Amă beutū de două-orī
 Și-amă lăsatū frați și surorī,

Părețū cu apă rece
 Dare-arū Dumneșeu să sece
 Să remână numai molū
 Cum amă remasū eă cu dorū,
 Să rămână numai prundū
 Cum amă remasū eă cu gândū.

Cucule căne vicleanū
 Ți-amă plătitū să-mī cântī unū anū;
 Nu mi-ai cântatū nici de-unū banū.

Cucule, pasere blândă
 Du-te pe dealurī și cântă
 Pe cine-ī avē mânia
 Blastămă-lū străinū să fiă;
 Că străinu-ī totū străinū,
 De i-ai face apa vinū,
 Totū nu-ī faci voia deplinū;
 De i-ai face apa bere
 Totū nu-ī faci p'alui plăcere.

Cine n'are dorū în lume
 Să vie la mine-anume
 C'am unū dorū
 Ca și-unū isvorū
 Și le-oiū vinde tuturorū,
 Că mi-oiū pune șatra 'n pōrtă
 Și-oiū vinde la lumea tōtă.
 Și mi-oiū pune șatra 'n pragū

Și-oiū vinde la dorū cu dragū,
 N'oiū cota pe ce Poiū da
 Numai câtū Poiū lăpăda.

Câte rele vinū din vale
 Tōte la mine-și facū cale
 Par'că io-sū celū gazdă mare.
 Câte rele vinū din josū
 De tōte anū eă folosū,
 Câte rele-aduce locu,
 La min' vinū ardă-le focu.
 Câte rele-aduce țera
 La min' vinū, ardă le para,
 Câte rele-sū pre pământū
 Tōte m'aū mâncatū pe rēndū.
 Câte-sū rele și nu-sū bunc,
 Tōte m'aū bătutū în lumē.
 De m'arū fi bătutū odată
 De atuncea m'arū fi gătată
 Câtă lume-ī pentru mine
 Ard'o foculū până mâne,
 Câtă lume-ī pe-a mea sēmă
 Ard'o foculū până 'n séră.

Cânt' o păsērică 'n gruiū,
 Supēratū ca mine nu-ī
 Fără puiulū cucului
 Cândū 'lū lasă mama lui
 Mititelū și ne'mpēnatū
 Și prin lume 'nstrăinatū.

Cântă puiulū cucului
 Din mijloculū codrului,
 Așa cântă de frumosū
 Frunșă 'n codru cade josū,
 Așa cântă de cu jele
 Frunșă 'n codru tōtă piere,
 Așa cântă de cu glasū
 Frunșă 'n codru n'o rēmasū.

I. Popū Reteganulū.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 276/1890.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 30 Octombrie n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu vice-preș., Elia Măcellariu, Ioan Popescu, Z. Boiș, I. St. Șuluțiu, P. Cosma, I. Hannia, I. Crețu, N. Frateșiu, Leontin Simonescu, I. G. Popă, N. Togană, bibliotecar.

Secretar: Dr. I. Crișian.

Nr. 133. Secretarul II. raportază asupra petițiilor, cari au intrat la comitetul Asociațiunii în urma concursului de sub Nr. 134/1890, pentru conferirea stipendiului de 40 fl. la an din fundațiunea „Radu M. Riurén” merită pentru studenți de gimnasiu. Petițiunile au intrat cu totul 8, dintre cari una după termenul fixat. Dintre petițiunile intrate numai 3 au fost instruite întru toate în conformitate cu stipulațiunile din concurs. În vederea celor expuse precum și a sporiului eminent în studii și a stării materiale,

— Stipendiul de fl. 40 v. a. pe an din fundațiunea „Radu M. Riurén” să votăză tinărului George Văteșan din Zoltan, student de clasa a VIII la gimnasiul român din Brașov.

Nr. 134. Direcțiunea despărțământului X (Cluj) subșterne prin hârtia de sub Nr. 15 protocolul adunării generale a despărțământului, ținute în Agireș în 30 August a. e. dimpreună cu suma de 115 fl. v. a. intrată din taxe de pe la membrii, făcându observațiile sale la proiectul de o nouă arondare a despărțământelor.

Din protocolul subșternut se vede:

a) că s'a înscris de membru fondator Ioan Mărtin, notar în Fildă, solvind acum 50 fl. și obligându-se a solvi restul de 150 fl. în decursul unui an;

b) că afară de cei 50 fl. a intrat din taxele restante suma de 65 fl. eară dela membri ajutători 2 fl. v. a., care sumă din urmă se reține la subcomitet pentru acoperirea trebuințelor despărțământului;

e) că s'a censurată raționiniulă cassarului, din care se vede, că despărțământulă dispune de o avere în bani de fl. 130.67 și anume:
Starea cassei proprie a despărțământulă fl. 19.08.

Starea fondulă de premiată fl. 12.74

Starea fondulă școlei normale române din Mociu fl. 98.85;

d) că aflându-se socotelele în ordine s'a dată absolutorulă cassarului și subcomitetulă;

e) că reconstituindu-se subcomitetulă s'a alesi: directoră dlă Dr. Grăg. Silași, secretară dlă B. Podóbă, ear membrii în comitetulă d-nii Leont. Popă, Iuliu Coroiană, Emerică Popă, Ioană Laslo și Tuliă Roșescu. (Ex. Nr. 204/1890).

— Se constată, că primirea sumei de 115 fl întrată din taxe dela membri din despărțământulă Clujului s'a cuitată pe cale presidială, ear banii s'a administrată la cassa Asociațiunii spre a fi contați în favorulă respectiviloră membri. În ce privesce declararea de membru fundatoră ală Asociațiunii a dlui Ioană Mărtină, notară în Fildă, afacerea e resolută prin conclusulă acestui comitetă de dto. 24 Septembrie a. c. Nr. prot. 109. Reconstituirea subcomitetulă pe ună noă periodă se ia cu aprobare la cunoscință. Reținerea pentru trebuințele despărțământulă a sumei de 2 fl. întrată dela membri ajutătoră, servește spre sciință cu aceea, ca să i se arete acestui comitetă pe viitoră și scopulă, pentru care se rețină asemenea sume.

Examinarea raționiniulă precum și darea absolutorulă pentru cassarulă și subcomitetulă despărțământulă servescă spre sciință cu aceea, că avându-se în vedere, că, conformă §-lui 17 lit. a. din regulamentulă din 1869, taxele și contribuirile de totă soiulă, astfel și taxele și ofertele benevole dela membri ajutătoră, colectate în despărțăminte, aș a se face pe sēma fondulă Asociațiunii și aș a se trimite în tōtă luna la comitetulă centrală, până la suma reclamată de trebuințele despărțăminteloră, pe care are să o defigă comitetulă centrală în conțelegere cu subcomitețele, conformă § 27 din susnumitulă regulamentă, despărțământulă Clujului să fiă încunosciniată, că elă în virtutea normeloră existente nu pōte nici întemea și nici alimenta fondură deosebite de fondulă Asociațiunii; că numitulă despărțământă va avé în urmare să subșternă banii cari, conformă raționiniulă cassariulă sēu, compună diferitele sale fondură, acestui comitetă spre administrare eventuală spre adăugere la fondulă Asociațiunii, reținânduă numai suma reclamată în înțelesulă §-lui 27 din regulamentulă de trebuințele despărțământulă.

Nr. 135. Societatea „Transilvania“ din Bucuresci prin hârtia de dto. 17 Septemvrie a. c. Nr. 18 a transpusă acestui comitetu sumă de 200 fl. ce se cuvine pe intervalul dela 1 Octomvrie a. c. până la 1 Aprilie 1891 exclusive pentru elevii meseriași susținuți de dânsa, cerându să i se răspundă de primire și să i se trimită lista elevilor, cari actualminte se află la diferitele meserii. (Ex. Nr. 252/1890).

— Spre știință cu aceea, că suma de 200 fl. s'a transpusă la cassa Asociațiunii spre contare, ear cererii societății „Transilvania“, relative la cuitarea primirii banilor precum și la subșternerea unei liste a elevilor aflați actualminte la diferitele meserii, s'a satisfăcutu pe cale presidială.

Nr. 136. Cassarul Asociațiunii, dlă G. Candrea, prin hârtia de dto. 7 Octomvrie a. c. prezintă actele învățacelui Florentinu Corchișu, stipendiatu pentru perfecționarea într'o măestrie de lemărie măi desvoltată, din care se vede, că numitulu tinêru s'a aflatu în învățatură la tēmplarul-sculptoru Samsonu Palade din Cămpeni, lucrându cu succesu bun. Domnul cassaru arată măi departe, că de prezentu numitulu învățacelu se află la școla de sculptură de statū din Săcele și cere să i se asigneze spre solvire ajutorul de 100 fl. votatū cu hotărîrea de dto 4 Februarie a. c, Nr. 26. (Ex. Nr. 256/1890).

— Actele subșternute servescū spre știință. Asignarea la cassa Asociațiunii a ajutorul de fl. 100, votată tinêrului Florentinu Corchișu, se va face numai după ce acestu tinêru va fi doveditū, că e înscrisū la școla de sculptură din Săcele și că urmază cu succesu cursulū numitei școle.

Nr. 137. Cassarul despărțemētului Făgărașu, dlă Nicolaū Cosgarea, prin hârtia de dto. 7 Octomvrie a. c. arată, că la numitulū despărțemētū a încursū din taxe de pe la membri pro 1890 suma de 26 fl. ear ca ajutorū suma de 5 fl., care din urmă se reține pentru trebuințele despărțemētului, ear suma de 26 fl. se subșterne acestui comitetu spre a se conta în favorulū respectivilorū membri. (Ex. Nr. 259/1890).

— Spre știință. Se cuitază primirea sumei de 26 fl. cu aceea, că banii s'aū transpusū la cassa Asociațiunii spre contare. Reținerea pentru trebuințele despărțemētului a sumei de 5 fl., înrată ca ajutorū, se ia cu aprobare la cunoscință cu aceea, ca subcomitetulū din cestiune să arete aici la timpulū seū *anume* trebuințele, pentru cari s'a reținutū.

Nr. 138. Președintele Asociațiunii prin hârtia sa de dto. 27 Octomvrie a. c. arată, că d-lă Ludovică Simonă, mare-proprietară în Sângeorgiulă de câmpia, a transpusă cu datulă 14 Octomvre a. c. la mâna D-sale suma de 100 fl. cu scopă de a se procura două mașini de cusută: una pe sēma internatuluiă împreunată cu școlă. Asociațiunii și alta pe sēma școlēi de fetițe din Blajă. (Ex. Nr. 262 și 271/1890).

— Cele raportate de președintele se iaă cu plăcere la cunoscință. D-lă Ludovică Simonă să 'i se mulțămescă pentru marinosulă dară, ce l-a făcută școlēi Asociațiunii, arētându-i-se, că voința d-sale a fostă intocma implinită.

Nr. 139. Rugarea de dto. 16 Octomvrie a. c. a elevei de clasă a III-a a școlēi civile de fete a Asociațiunii, Paraschiva Roșca, pentru a i se erta și pe anulă școlară curentă didactrulă (Ex. Nr. 265/1890),

— Avēndă în vedere lipsa de mijlăce în deobște cunoscută a numitei eleve, se încuviințēză.

Nr. 140. Direcțiunea despărțēmētuluiă Brașovă prin hârtia de dto. 6 Octomvrie a. c. Nr. 622 subșterne spre revisuire două procese verbale ale subcomitetuluiă din 7 Augustă și din 26 Sept. a. c. dimpreună cu raportulă despre mișcarea cassei despărțēmētuluiă până la 3 Octomvrie a. c. precum și suma de 65 fl. taxe intrate dela 13 membri din despărțēmētulă.

Din procesulă verbală din 7 Augustă a. c. se vede:

a) că membrulă B. Baiulescu a declarată, că împregiurările nu'lă eartă să funcționeze mai departe în subcomitetă, ceea-ce se va aduce la cunoscința adunării generale a despărțēmētuluiă;

b) că relativă la restanțierii cu taxele pro 1888 și 1889 s'a însărcinată cassarulă despărțēmētuluiă să cerce a încassa ceea-ce va fi cu putință, ca astfelă să se constate, cari sântă membri ai Asociațiunii;

c) că la propunerea membruluiă A. Bârsană s'a fixată ca teme pentru cele 2 premii de câte 10 fl. votate de adunarea generală a despărțēmētuluiă din 27 Decemvrie 1889 și aprobate de comitetulă centrală:

1. Causele decădinței economiei de vite la Româniă din Săcele și mijlăcele, prin cari s'ară putē ridica din noă acestă ramă de economiă;

2. Cum s'ară putē desvolta și perfecționa industria de casă la Româniă din Săcele?

Cu publicarea acestor teme a fost înșărcinată propunătorul;
d) adunarea generală proximală se va ține în comuna Turcheșul Săcelelor.

Din procesul verbal din 26 Septembrie a. c. se vede:

a) că prin cassarul despărțământului, A. Vlaicu, s'au încassat dela 10 membri ordinari din despărțământ taxa pro 1889 și dela anul taxa pro 1890 în suma totală de 55 fl. Dintre membrii petrecuți în lista cassarului a reposat T. Blebea, ear G. Moianu, A. Onaci și N. Seniuță s'au îndepărtat din despărțământ. Dni Dr. G. Baiulescu și I. Stinghe au renunțat a mai fi membri ai Asociațiunii. În fine membrii Dr. I. Mețianu și S. Ianculescu aparțin după noua arondare altui despărțământ;

b) că cu tipăritul cuitanțelor pentru membrii sa spesat suma de 2 fl. 50 cr. ear servitorului i s'a dat o remunerațiune de 4 fl.

c) că comitetul central este rugat a dispune să se trimită foia „Transilvania“ membrilor, cari au solvit taxele în regulă;

d) că s'au luat dispozițiunile preliminară pentru ținerea proximală adunări generale a despărțământului;

Din raportul cassarului despre mișcarea cassei se vede că dni O. Sorescu, N. Străvoiu, I. Stinghe jun. și I. Maximu au refusat a solvi taxele restante pro 1888 și 1889 ear dni D. Muntenu, V. Voina, N. P. Petrescu, I. Pușcariu, G. B. Popu și N. Ciurcu au refusat a solvi taxele restante pe anul 1889 din motivul, că nu li s'ar fi trimis foia „Transilvania“ (Ex. Nr. 267/1890).

— Se adevărește primirea sumei de 65 fl., care sumă s'a transpus la cassa Asociațiunii spre a se conta în favorul membrilor respectiv. Cuprinsul proceselor verbale din 7 August și 26 Septembrie a. c. servesc spre știință cu aceea, că în ceea ce privește trimiterea organului Asociațiunii membrilor, cari sânt în regulă cu taxele prescise, s'au dispus cele trebuincioase.

În ce privește raportul cassarului relativ la refuzarea din partea mai multor membri de a plăti taxele restante, din motivul, că nu li s'a trimis foia, comitetul ia acest lucru cu regret la cunoștință. Pe basa concluderilor anterioră foia se trimite în anul nou numai acelor membri, cari până la finea lui Decembrie au solvit taxa de membru pentru anul expirat.

Nr. 141. Direcțiunea dela școla civilă de fete cu internat a Asociațiunii prin hârtia de dto. 18 Octombrie a. c. Nr. 26 subșterne spre revizuire procesul verbal al corpului didactic din conferința dela 15 Octombrie a. c. (Ex. Nr. 269/1890).

— Cuprinsul procesului verbal subșternut se ia spre știință afară a) de punctul 14, care tractează despre executarea concludului acestui comitet de dto. 24 Iulie a. c. Nr. prot. 72 privitor la guvernanta Gerick, care afacere nu cade în competența conferinței corpului didactic. În legătură se solicită directora internatului ca să raporteze în scris acestui comitet cu provocare la numitul conclud.

Opiniunea separată a unuia dintre membrii conferinței se lasă ca să o rezolve presiulul.

b) afară de concludul dela punctul 17 relativ la cumpărarea unei colecțiuni de lepidoptere, oferite de dl. Robert Thomas, angajat în pens., care conclud nu se poate aproba, de ore-ce numita colecțiune e mai mult potrivită pentru întemeierea cu timpul a unui muzeu, decât a servi scopurile didactice ale școlilor de categoria școlii Asociațiunii.

Nr. 142. Hârtia de dto. 15 Octomvrie a. c. a dlui Dr. P. Șpanu, învățător la școla Asociațiunii, în care face, între altele, declarări relativ la depunerea examenului prescriș de calificațiune și la urcarea salariului (Ex. Nr. 272/1890),

— Se transpune comisiuni exmise din șinul comitetului cu datul 24 Septemvrie a. c. sub Nr. prot. 128 spre opinare.

Nr. 143. Veneratul consistoriu archidiecesan gr. ort. din Sibiu, prin hârtia sa de dto. 29 Septemvrie a. c. Nr. 5920, voindu a afla starea adevărată a fundațiunii „Ioan Oltenu“, care privesce și școla confesională gr. or. din Cojocna, recercă pe acest comitet a-i da în acestă privință deslușirile autentice, posibil a-i comunica o copiă a testamentului lăsat de fundator. (Ex. Nr. 270/1890).

— Să se comunice Veneratul Consistoriu archidiecesan gr. or. din Sibiu conform recercării o copiă legalisată a testamentului lăsat de fericitul Ioan Oltenu, dându-i-se în legătură și deslușirile de lipsă relativ la starea adevărată a fundațiunii de sub întrebare.

Sibiu, d. u. s.

George Barișiu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianu m. p.,
secretar II.

Verificarea acestui proces verbal se conrede d-ilor:
E. Măcellarū, Ios. St. Șuluțu, I. Crețu.

S'a cetit și verificat. Sibiu în 3 Novembre 1890.

Ios. St. Șuluțu m. p.

Ioan Crețu m. p.

E. Măcellarū m. p.